

Gemeente	Onderwerp	Opmerkingen	Antwoorden
Alphen aan den Rijn	Economie	Voor de komende jaren wordt de Economie van de 21e eeuw een belangrijke opgave. Een aantal vraagstukken zullen hierbij de regionale economie fundamenteel beïnvloeden en veranderen. Hoe gaan we daar regionaal mee om en welke rol kunnen en willen we daar in spelen. Hoe gaan we bijvoorbeeld als regio om met circulaire economie en welke invloed heeft dit op ruimte claims en het milieu? Hoe gaan we om met een krupper wordende arbeidsmarkt en groeiend belang van de vrijetijdseconomie en veranderend koopgedrag. De gemeente Alphen aan den Rijn heeft over deze vraagstukken advies gevraagd aan de Economic Development Board Alphen aan den Rijn. Te zijner tijd zullen wij deze adviezen delen binnen Holland Rijnland.	Wij zijn blij met uw reactie op het onderdeel economie. We herkennen de door u benoemde transitie naar de Economie van de 21e eeuw, evenals de krupper wordende arbeidsmarkt, het groeiend belang van de vrijetijdseconomie en veranderend koopgedrag. We delen uw mening dat de ruimtelijke gevolgen van deze ontwikkelingen onze aandacht vragen en keuzes op regionaal niveau nodig zijn. Fijn dat jullie daartoe de adviezen van de Economic Development Board Alphen aan den Rijn in Holland Rijnland verband willen delen.
Alphen aan den Rijn	Wonen	De komende jaren willen wij het gesprek starten om regionale inkleuring te geven aan de regionale woningmarkt waarbij de vraag centraal staat: wie bouwt voor welke doelgroep? Hierbij willen we ook de programmering van aangrenzende regio's bezien.	Wij delen uw suggestie om de programmering van aangrenzende regio's te betrekken bij de regionale inkleuring van de regionale woningmarkt, en dit een plek te geven in de actualisatie regionale woonagenda.
Alphen aan den Rijn	Nieuwe werkwijze	Wij zijn verheugd met de aandacht in uw agenda om de komende jaren een nieuwe werkwijze voor Holland Rijnland te ontwikkelen. Wij denken graag hierin mee. Bij deze zoektocht zouden wij de volgende elementen willen betrekken. Dat is de spanning tussen enerzijds de behoefte aan slagvaardig bestuur versus legitimatie van besluiten, de behoefte aan meer betrokkenheid van raden versus overvolle agenda's van raadsleden en het lokale mandaat dat raadsleden hebben versus de afweging van regionale belangen. Verdere elementen van deze zoektocht zijn de rol van de subregio's in een nieuwe werkwijze en de participatie van inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven bij de ontwikkeling van beleid.	Wij willen u danken voor het meedenken over de nieuwe werkwijze. De door u genoemd elementen nemen wij mee in de ontwikkeling.
Alphen aan den Rijn	Algemeen	Tevens zien we de noodzaak van samenwerking op een hoger schaalniveau dan Holland Rijnland. Nu al wordt er samengewerkt op de schaal van Holland Rijnland en Midden Holland (Holland Midden) als gaat om het verbinden van zorg- en veiligheidsnetwerken. Wij zijn dan ook voorstander van een verkenning naar welke opgave(n) de schaal van Holland Midden de juiste maat is.	Wij delen uw opvatting dat het voor bepaalde opgaven noodzakelijk is om op een hoger schaalniveau dan Holland Rijnland samen te werken. Ons voorstel is om vanuit de inhoudelijke thema's samen met de regiogemeenten te bezien waar bovenregionale samenwerking opportuun is.
Alphen aan den Rijn	Ruimte	Wij zien het belang om binnen Holland Rijnland te komen tot één ruimtelijk afwegingskader waarin sectorale bouwstenen energie, bedrijven, woonbeleid, natuur en recreatie en mobiliteit worden meegenomen. Wij gaan dan ook graag het gesprek aan om invulling te geven aan een integraal afwegingskader waarbij we ook de visie uit de nota Hart van Holland willen betrekken. In dit gesprek willen wij ook op zoek naar de formulering van een collectieve ambitie waarin antwoord wordt gegeven op de vraag: waarom doen we dit met elkaar en welke kansen biedt het ons ? Een uitdaging in dit proces zal worden om de procedures en de plannings van onze GOVI af te stemmen op het regionale proces.	Wij delen uw mening dat een integrale benadering op het schaalniveau van Holland Rijnland essentieel is op ruimtelijke thema's, evenals de noodzaak om bovenlokale afwegingskaders te ontwikkelen. Dit begint met het formuleren van een collectieve ambitie en visie op wat voor regio Holland Rijnland is en wil zijn. Wij maken graag gebruik van uw aanbod om met elkaar invulling te geven aan het integraal afwegingskader.

<p>Alphen aan den Rijn</p>	<p>Lobby: Regionale strategie en mobiliteit</p>	<p>Voor lobby en ambities met grote investeringen is het van strategisch belang dat Holland Rijnland zich onderscheidend profileert ten opzichte van de andere regio's. Zeker bij een onderwerp als mobiliteit en grensoverschrijdende infrastructuur zou het helpen als Holland Rijnland klinkende en (internationaal) publiekaantrekkende organisaties als UvL, Keukenhof, Archeon/Avifauna, BioSciencepark en Esa/Estec betreft bij het opstellen van een strategische visie waar het gaat om nut en noodzaak van een goede bereikbaarheid van de regio vanuit de rest van Nederland en Duitsland. Daarmee wordt spoor- en weginfrastructuur vanuit een breder economisch strategisch perspectief bezien. Overweeg bijvoorbeeld het opstellen van een samenwerkingsverband/overeenkomst/intentieverklaring met de metropoolregio Rijn en Ruhr. Dit biedt wederzijdse voordelen. Deze samenwerking kan als katalysator fungeren voor verbeteringen in het spoor- en weginfrastructuur als onderdeel van een economische- en bereikbaarheidsagenda en versnelt agendavorming bij het Rijk (BO Mirt). Kortom, zoek samenwerking met regio's buiten de randstad waar het gaat om het invullen van de ambitie, maar zoek ook de samenwerking met de noordvleugel om de OV- en wegverbindingen tussen Holland Rijnland en de Vervoersregio Amsterdam verder te optimaliseren. Onderwerpen waarop wij concreet willen inzetten zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☑ Een R-net verbinding vanaf het station in Uithoorn via gemeente Nieuwkoop naar Alphen aan den Rijn (aansluiting op de lightrailverbinding, zie volgend punt) ☑ Lightrailverbinding tussen de metropoolregio Rotterdam - Den Haag en metropoolregio Amsterdam via Alphen aan den Rijn ☑ Spoorverdubbeling en frequentieverhoging met snelle Intercity op het traject Utrecht - Alphen aan den Rijn- Leiden ☑ Versnelde aanleg Bodegravenboog ☑ Doorontwikkeling van de N11 naar een A11 ☑ Optimale aansluiting A4/N11 	<p>Wij zijn het eens dat het onderscheidend vermogen van Holland Rijnland vanuit eigen kracht, niet vanuit een gevoel van achterstelling, nog pregnanter naar buiten moet worden uitgedragen. Hierbij hoort op projectniveau maatwerk zoeken in het lobbycircuit met bijvoorbeeld de MRDH, MRH, provincie(s) of maatschappelijke partijen, in de vorm van wisselende allianties waarbij geen tegengestelde belangen binnen Holland Rijnland ontstaan. De vorm (convenant, samenwerkingsovereenkomst, mission paper) waarin dat wordt gegoten zal gegeven de status van het project, het doel van het project en de wens van de partners worden gekozen. Wij vragen u de onderwerpen waarop u concreet wilt inzetten in te brengen bij de ontwikkeling van de regionale strategie mobiliteit.</p>
<p>Alphen aan den Rijn</p>	<p>Regionale energietransitie</p>	<p>Om de energietransitie tot een succes te maken zijn investeringsbeslissingen noodzakelijk van bijvoorbeeld netbeheerders. Wij vinden het daarom van belang dat in een vroeg stadium partijen zoals Liander worden betrokken bij de regionale energietransitie.</p>	<p>Wij delen met u dat het betrekken van netwerkbeheerder Liander in de energietransitie onontbeerlijk is. We werken nu al geruime tijd intensief samen met Liander; in de verschillende werkgroepen en Liander is onlangs toegetreden tot de Stuurgroep. Ook is door Liander - in nauwe samenwerking met alle gemeenten en partners in de regionale energietransitie - onlangs een scenariostudie afgerond naar de mogelijke impact van de energietransitie. Daaruit blijkt dat er op korte en middellange termijn inderdaad veel investeringen nodig zijn in het elektriciteitsnetwerk. Liander pakt dit op en vraagt de regiogemeenten hun medewerking.</p>
<p>Alphen aan den Rijn</p>	<p>Platform kennisdeling en beleidsafstemming sociaal domein</p>	<p>Binnen het platform zullen wij onze (leer)- ervaringen met betrekking tot GO! en Mobility mentoring actief delen.</p>	<p>Wij kijken hiernaar uit. Deze onderwerpen sluiten mooi aan op de ambities van de regiogemeenten met betrekking tot de doorontwikkeling van het sociaal domein.</p>
<p>Alphen aan den Rijn</p>	<p>Aanjaagfunctie terugdringen laaggeletterdheid</p>	<p>De gemeente Alphen aan den Rijn heeft aanvullend op de regionale functie terugdringen laaggeletterdheid een aantal lokale activiteiten die mogelijk voor andere gemeenten interessant kunnen zijn. Om de inzet in het terugdringen van laaggeletterdheid nog beter te laten functioneren vinden wij het belangrijk om onze ervaringen met deze lokale activiteiten met andere gemeenten te delen.</p>	<p>Wij delen het belang hiervan met u. Het platform dat Holland Rijnland biedt, leent zich uitstekend voor het delen van kennis en ervaringen tussen gemeenten. Zo is het regionale bondgenootschap Geletterdheid een mooi voorbeeld van de manier waarop best-practises gedeeld worden in de regio. Laaggeletterdheid is een thema dat landelijk steeds meer aandacht krijgt. Voor de periode 2020-2024 hebben de VNG en het Rijk afspraken gemaakt over het opstellen van een regionaal aanvalsplan laaggeletterdheid. Dit biedt de kans om succesvolle (lokale) activiteiten te verankeren en desgewenst door te vertalen naar regionale speerpunten.</p>

Alphen aan den Rijn	Vertegenwoordiging en coördinatie jeugdhulpregio/ondersteuning inkoop jeugdhulpregio	De TWO voert de inkoop en het contractmanagement uit van de regionaal gecontracteerde jeugdhulpaanbieders. Op deze wijze is de specialistische kennis gebundeld en zijn de administratieve lasten voor de jeugdhulpaanbieders laag. De gemeenten Alphen aan den Rijn koopt de jeugdhulp grotendeels zelf in (GO! voor jeugd) en maakt hierbij geen gebruik van TWO. De TWO koopt wel de jeugdhulp in die wij nog regionaal afnemen. Dit betreft jeugdbescherming, jeugdreclassering en de gesloten jeugdhulp. TWO voert hier het contractmanagement voor uit. Alphen aan den Rijn heeft er belang bij dat TWO de inkoop en het contractmanagement van de regionaal ingekochte zorg (jeugdbescherming, jeugdreclassering en gesloten jeugdhulp) blijft uitvoeren.	Wij delen uw visie hierop. Jeugdreclassering, jeugdbescherming en gesloten jeugdhulp zijn van dien aard dat regionale inkoop en contractmanagement voor de hand liggen. In 2020 buigen de gemeenten zich over de hernieuwde opdracht aan de TWO. Dat is een goed moment om uw belang bij de inkoop en contractmanagement door de TWO nogmaals kenbaar te maken.
Alphen aan den Rijn	Jeugdbeschermingstafel	Het bestaan van de jeugdbeschermingstafel is essentieel om de zorgen over de ontwikkeling van een kind multidisciplinair (met de raad voor de kindbescherming en met de gecertificeerde instelling) te bespreken en om deze bedreiging af te wenden	Wij stellen de waarde die u hecht aan het belangrijke werk van de jeugdbeschermingstafel zeer op prijs.
Alphen aan den Rijn	Strategisch positioneren Holland Rijnland	Positief is dat Holland Rijnland gaat zoeken naar allianties met de Haarlemmermeer en Midden-Holland om de positie ten opzichte van de metropolen te verbeteren. Wij verwachten dat de strategische agenda die wij ontwikkelen in de netwerksamenwerking Alphen, Gouda en Woerden óók inhoud zal geven aan de positieverbetering van Holland Rijnland. Wat betreft een lobby agenda vinden wij het van belang dat hierin de belangen van Greenport Boskoop worden opgenomen en dat in het versterken van Oost-West verbinding over spoor en weg een alliantie met de metropoolregio Rijn Ruhr wordt verkend. Zie hiervoor ook onze zienswijze bij de regionale strategie mobiliteit.	Wij nemen graag kennis van de strategische agenda Alphen-Woerden-Gouda t.b.v. de positionering van Holland Rijnland. De aandachtspunten die u naar voren brengt t.b.v. de lobby agenda Holland Rijnland zijn bij ons bekend. Recent zijn deze bijvoorbeeld naar voren gebracht bij een presentatie over Holland Rijnland in de context van de Economic Board Zuid Holland. M.b.t. de verbinding met het Rijn-Ruhr gebied trekken we graag samen op om de meerwaarde van deze verbinding voor onze regio aan te tonen.
Alphen aan den Rijn	Regionaal investeringsfonds	De gemeente Alphen aan den Rijn heeft er voor gekozen om niet aan te sluiten bij het RIF Holland Rijnland. Met de Rijn- en Veenstreek hebben wij directe afspraken met de Provincie Zuid-Holland over het instellen van landschapstafel en het Flexibel Meerjaren Programma Rijn- en Veenstreek. Dit heeft samen met de provincie een programma opgeleverd van 3 miljoen voor de periode 2016-2021. De inzet is om dit programma te continueren voor stimulering van initiatieven vanuit de agrarische sector en bedrijfsleven i.r.t. Recreatie en Toerisme, Natuur en Landschap, versterking biodiversiteit, (natuurinclusieve) landsbouwtransitie, klimaatadaptatie, vaernetwerk, bodem(daling) en Samenwerking in het Groene Hart van Holland.	Wij hebben kennis genomen van uw intentie om het Flexibel Meerjaren Programma Rijn- en Veenstreek te willen continueren. Bij eventuele besluitvorming over de vorming van een nieuw RIF Holland Rijnland zullen we het gesprek aan gaan over wat dit betekent voor mogelijke gezamenlijk te initiëren of ondersteunen regionale projecten.
Alphen aan den Rijn	Cofinancieringsfonds	Door de Economic Development Board Alphen aan den Rijn (EDBA) wordt een voorstel voorbereid voor een innovatie subsidie of fonds. Wellicht dat hierbij een koppeling gemaakt kan worden met het cofinancieringsfonds Holland Rijnland. We zullen in ieder geval de uitkomsten van het EDBA voorstel met u delen.	Fijn dat u de uitkomsten van het voorstel van de Economic Development Board Alphen aan den Rijn (EDBA) met ons wilt delen. Laten we samen onderzoeken of we een zinvolle koppeling kunnen maken met het co- financieringsfonds Holland Rijnland.
Hillegom	Regionaal investeren	Regionaal investeren in opgaven is van belang. Het verleden heeft bewezen dat een investeringsplan voor bijvoorbeeld ruimtelijke opgaven de katalysator kan zijn voor het verkrijgen van extra financiële middelen. Dit instrument behoeft daarom ook aandacht in de regionale agenda. Met oog op inhoudelijke opgaven in de toekomst is het van belang toe te werken naar haalbaarheid van een nieuw investeringsplan.	Regionaal investeren in opgaven is van belang. Het verleden heeft bewezen dat een investeringsplan voor bijvoorbeeld ruimtelijke opgaven de katalysator kan zijn voor het verkrijgen van extra financiële middelen. Wanneer er voldoende bestuurlijk en politiek animo is voor concrete regionale investeringen zullen we de haalbaarheid van een nieuw investeringsplan onderzoeken. We zijn benieuwd naar concrete voorstellen vanuit uw gemeente.
Hillegom	Belangenbehartiging en externe vertegenwoordiging	Holland Rijnland is de geëigende schaal voor lobby richting diverse instanties (provincies, Rijk, Europa). Functionele, effectieve lobby waarbij gedegen afstemming met de achterban plaatsvindt, is van wezenlijk belang. Het enkel opstellen van een lobby-agenda volstaat daarbij niet. Afstemming, terugkoppeling, tussentijdse rapportage en waar nodig bijsturing om zo het belang van onze regio maximaal te kunnen behartigen, dient een structureel onderdeel van inspanningen en werkwijze te zijn. De gemeente Hillegom ziet dit graag terug in de regionale agenda.	Uw zienswijze op lobby door Holland Rijnland is in lijn met hoe wij onze rol hierin zien. Op basis van uw reactie hebben wij hoofdstuk 5 'strategisch positioneren Holland Rijnland' aangescherpt door de volgende zin toe te voegen: "Holland Rijnland organiseert de afstemming, terugkoppeling, tussentijdse rapportage en waar nodig bijsturing rond de lobby om zo het belang van onze regio maximaal te kunnen behartigen."
Hillegom	Belangenbehartiging	Daarnaast zien wij graag de gelegenheid geboden om Holland Rijnland als lobby-vehikel in te zetten, ook als het een vraagstuk betreft dat niet alle deelnemende gemeenten betreft. Als vanzelfsprekend zullen kosten hiervoor gedragen dienen te worden door de gemeenten die hier beroep op doen.	Uw suggestie om Holland Rijnland als lobby-vehikel in te zetten, ook als het een vraagstuk betreft dat niet alle deelnemende gemeenten betreft, kunnen wij oppakken als hierbij duidelijk sprake is van een breder regionaal belang.

Hillegom	Anticiperen op provinciale coalitieprogramma's	Het verdient aanbeveling zodra de provinciale coalitieprogramma's en bekend zijn een toets te doen hoe de programma's zich verhouden tot deze nieuwe inhoudelijke agenda van Holland Rijnland en lopende projecten. Wat zijn de eventuele gevolgen en waar liggen de kansen (inhoudelijk/financieel) of bedreigingen? Dit geldt voor de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland.	De nieuwe provinciale coalitieprogramma's zijn inderdaad getoetst op betekenis voor Holland Rijnland. In bestuurlijke contacten met de provincies worden deze bevindingen meegenomen. Het DB van Holland Rijnland heeft een kennismakingsgesprek gepland met het nieuwe college van GS.
Hillegom	Inspanningen in lijn met versnellingsopgaven in Duin- en Bollenstreek	Op 4 april 2019 hebben de colleges van burgemeester en wethouders van de Duin- en Bollenstreek gemeenten aan Gedeputeerde Staten Zuid-Holland voorgesteld te komen tot een regionale versnellingsagenda. Wij verwachten van Holland Rijnland dat hier waar mogelijk ondersteuning wordt geboden, om zo lobbykracht te ontwikkelen. Wij zullen hierbij zelf de couleur locale aanbrenge. Tegelijkertijd verwachten wij van Holland Rijnland dat bewaakt wordt dat vanuit de unieke eigenschappen van ons gebied besloten en gehandeld wordt, zodat er voldoende aandacht is voor unieke kwaliteiten zoals ons bioscience-cluster, de greenport, het space-cluster en onze waterrecreatie.	Wij delen met u dat de regionale versnellingsagenda van de Duin- en Bollenstreek ondersteuning en lobbykracht verdient vanuit Holland Rijnland. Ook herkennen we het belang van verdere ontwikkeling van het bioscience-cluster, de greenport, het space-cluster en waterrecreatie. We onderhouden hiertoe nauw contact met o.a. de Economic Board en de greenport Duin- en Bollenstreek.
Hillegom	Effectueer en verbeter kwaliteit besluitvormingsproces	De huidige bestuursstructuur kent een aanzienlijke "overleglast". Regelmatig is ook sprake van late aanlevering van documenten. Dit staat gedegen besluitvorming in de weg. Wij zien uit naar verbetervoorstellen over een vernieuwde werkwijze van de ingestelde werkgroep. Van belang is dat gemeenteraden goed aangehaakt blijven.	Wij zien dat de huidige bestuursstructuur een bepaalde overleglast met zich meebrengt. Vanuit de nieuwe werkwijze kijken wij graag met u naar verbeteringen, onder andere bij het betrekken van de gemeenteraden.
Hillegom	Financieel gevolgen	Mocht het resultaat van de regionale agenda zijn, dat Holland Rijnland meer taken gaat uitvoeren voor gemeenten dan heeft dit mogelijk tot gevolg dat de gemeentelijke bijdragen moeten worden verhoogd. In dat geval wordt onze raad in de gelegenheid gesteld een zienswijze in te dienen op de begrotingswijziging. Wanneer een eventueel nieuw RIF extra lasten met zich meebrengt, dan wordt dit ook voor besluitvorming aan de raad voorgelegd.	Gemeenteraden zijn verantwoordelijk voor het vaststellen van de financiële kaders voor Holland Rijnland. Op het moment dat er aanleiding is om de gemeentelijke bijdrage te verhogen zal dit conform de afgesproken procedures ter besluitvorming worden gebracht. Hetzelfde geldt voor het eventuele instellen van een nieuw RIF. We zijn benieuwd naar de ideeën van uw gemeente hiervoor.
Hillegom	Ruimte	Wij zijn er voorstander van dat Holland Rijnland een integraal ruimtelijk afwegingskader opstelt, waarbij gebruik wordt gemaakt van het werk dat al door verschillende gemeenten is verricht voor hun Omgevingsvisies en Omgevingsplannen. Ook de inspanningen die door de gemeenten binnen Hart van Holland zijn verricht en de stukken die dit heeft opgeleverd dienen als basis voor het ruimtelijk kader van Holland Rijnland.	Wij vinden het positief om te horen dat u het opstellen van een integraal ruimtelijk afwegingskader op HR niveau ondersteunt.
Kaag en Braassem	Evaluatie	Hierbij verzoeken wij u om bij de nieuwe regionale agenda een evaluatie van deze inhoudelijke agenda te voegen, waarin is opgenomen welke gestelde doelen zijn behaald en welke nog niet. Voor de niet behaalde doelen is het vervolgens interessant om te bezien of dit nog steeds doelen zijn en (zo ja) wat we de komende jaren anders/extra gaan doen om deze doelen de komende periode wel te bereiken.	In de ronde van het DB Holland Rijnland langs alle colleges hebben we terug gekeken naar de voorbije periode en met elkaar bepaald waar we mee door willen gaan, waar we mee stoppen en waar nieuwe accenten nodig zijn. De regionale agenda en de voorstellen voor vernieuwing van onze werkwijze die nu voor liggen zijn de uitkomst van dit proces.
Kaag en Braassem	Hart van Holland	De aanpak van Hart van Holland, waarbij op basis van feiten en kaartmateriaal wordt bekeken wat er allemaal speelt om daarna deze kaarten en feiten over elkaar heen te leggen om daaruit te destilleren waar knelpunten spelen, zou regiobreed uitgevoerd moeten worden.	Wij delen uw mening dat het zinvol is om de analyse van Hart van Holland op te schalen naar de regio Holland Rijnland. Wij werken daartoe ambtelijk al samen met Hart van Holland. Na vaststelling van de Regionale Agenda gaan we het ruimtelijke spoor verder uitwerken.

Kaag en Braassem	Wonen	'de toenemende vraag naar woningen voortvloeit uit: bevolkingsgroei, druk vanuit omliggende regio's, vergrijzing, een veranderende samenstelling van de bevolking'. (p. 9) Wij verzoeken u deze opsomming aan te vullen met: 'extramuralisering en decentralisatie van taken op het gebied van de maatschappelijke opvang'.	Uw suggestie om extramuralisering en decentralisatie van taken op het gebied van de maatschappelijke opvang toe te voegen als factor in de toenemende vraag naar woningen nemen wij over.
Kaag en Braassem	Wonen	'De uitbreiding van het wonen in de regio moet aansluiten bij bestaand stedelijk gebied. Het uitgangspunt is om zuinig om te gaan met de open ruimten in de regio'. Deze stellingname bestrijden wij. Uiteraard koesteren we allemaal de groene buitengebieden en gaat inbreiding dientengevolge boven uitbreiding. Maar juist in de kleine kernen is het voor de leefbaarheid en het behoud van het voorzieningenniveau van essentieel belang om te zoeken naar mogelijkheden voor (kleinschalige) uitbreiding. Wij vragen u met klem om in de regionale agenda een lans te breken voor woningbouw in (en aan) de kleine kernen, opdat dit een prominente plek zal krijgen in de eerstvolgende actualisatie van de Regionale Woonagenda. Wij doen u de volgende tekstsuggestie: Het uitgangspunt is de uitbreiding van wonen hoofdzakelijk aan te laten sluiten bij het bestaand stedelijk gebied, maar ook kleinere kernen te faciliteren om hiermee de leefbaarheid en het voorzieningenniveau in stand te houden.	We hebben geprobeerd het spanningsveld over de discussie tussen provincie en gemeente(n) over wel of niet bouwen in het buitengebied genuanceerd te verwoorden in de regionale agenda. De inhoudelijke bestuurlijke discussie voeren we graag op een ander moment, namelijk wanneer we de regionale woonprogrammering en de realisatie daarvan met elkaar bespreken. Ook bij de invulling van het ruimtelijk integraal afwegingskader kan deze vraag aan de orde zijn. Eerst moeten we dan nog de bestuurlijke opdracht daartoe hebben gekregen met de vaststelling van deze regionale agenda.
Kaag en Braassem	Wonen	Graag zouden we op het gebied van wonen nóg een concrete actie meegeven voor de regionale agenda. Het betreft hier het fundamenteel onderzoeken of het huidige verdeelcriterium op basis van inschrijfduur nog wel het juiste systeem is. Deze afspraak is onlangs gemaakt bij het vaststellen van de verordening en verdient daarmee een vernoeming in de regionale agenda.	De door u genoemde toevoeging om te onderzoeken of het huidige woonruimteverdeelcriterium op basis van inschrijfduur nog wel het juiste systeem is, is juist als gevolg van genoemde afspraak bij de vaststelling van de huisvestingsverordening 2019 opgenomen in paragraaf 2.3 Vernieuwing huisvestingsverordening. In de regionale agenda staat daarom "Samen met de gemeenten bekijken we of de verordening tussentijds aanpassing behoeft."
Kaag en Braassem	Natuur en recreatie	Op het gebied van natuur en recreatie missen wij de concrete acties. Wat willen we bereiken, wat gaan we hiervoor doen en wanneer is het doel bereikt?	U geeft in uw reactie aan dat geen concrete acties benoemd zijn. Dat is correct. De planning is om in samenwerking met gemeenten tot invulling van icoonprojecten te komen. Voor Kaag en Braassem houdt dit in dat we deze uitwerking vastleggen in de af te sluiten Uitvoeringsovereenkomst Leidse Ommelanden 2020-2024 en de verdere invulling van het Flexibel Meerjarenprogramma Rijn en Veenstreek. In deze uitwerking zullen op het niveau van de afzonderlijke projecten doelstellingen worden geformuleerd. Daarnaast is in de regionale agenda voorgesteld om in een regionale strategie natuur en recreatie vast te leggen welke gebieden van belang zijn voor het vergroten van biodiversiteit, ecosysteemdiensten en het vergroten van recreatieve aantrekkelijkheid. Relevante bouwsteen hiervoor vormt de recent uitgebracht Visie Natuurlijke Leefomgeving Hart van Holland. Die geeft richting aan de keuze van icoonprojecten.
Kaag en Braassem	Natuur en recreatie	Veel landschapstafels verleggen de balans natuur/recreatie steeds meer naar een zwaarderwegende natuurvisie. Vraag die daarbij gesteld zou moeten worden is of het vergroten van biodiversiteit en ecosysteemdiensten (diensten die de natuur of natuurelementen leveren zoals bestuiving door bijen) een kerntaak voor Holland Rijnland is en of dit dan onder recreatie zou moeten vallen. Hoe daarnaast het idee van de icoonprojecten zich hiertoe verhoudt is uit deze tekst nog niet op te maken. We vragen u hierbij om dit concreet te maken in de regionale agenda.	De gemeente Kaag en Braassem neemt voor het oud-Holland Rijnland gedeelte deel aan het Regionaal groenprogramma 2010-2020. Het AB heeft op 21 juni 2017 biodiversiteit als doelstelling toegevoegd. Vervolgens heeft het AB op 3 juli 2019 ingestemd met de verlenging van het Regionaal Groenprogramma tot en met 2024. Hierin is de biodiversiteit expliciet genoemd. Met de verlenging beogen we te komen tot grotere gemeente overstijgende icoonprojecten, die impact hebben. Als prioriteiten zijn genoemd biodiversiteit en waterrecreatie.
Kaag en Braassem	De regionale energiestrategie	In het afgesloten regionale energieakkoord zijn concrete doelen benoemd, waar we met elkaar aan werken. Wij ervaren de rol van Holland Rijnland hierin als professioneel, actief en stimulerend.	Dank voor het compliment m.b.t. de rol van Holland Rijnland bij het regionale energieakkoord.

Kaag en Braassem	Maatschappij / Laaggeletterdheid	Kaag en Braassem neemt niet aan alle beschreven onderdelen binnen het programma Maatschappij deel. Voor wat betreft onderdelen waar we wel bij zijn aangesloten, missen we een bepaalde concreetheid. Om een voorbeeld te noemen verwijzen we u graag naar het onderwerp laaggeletterdheid. Holland Rijnland heeft een aanjaagfunctie om de laaggeletterdheid terug te dringen. Maar wat gaat u dan doen en waarop bent u aanspreekbaar? We vragen u hierbij om dit concreet te maken in de regionale agenda.	In de regionale agenda refereren wij bij het onderwerp laaggeletterdheid aan het 'Uitvoeringsplan Bondgenootschap Geletterdheid 2017-2020' (PHO Maatschappij 18 januari 2017 & 14 maart 2018). Hierin staan concrete activiteiten waarop de aanjaagfunctie van Holland Rijnland zich toespitst en waarop wij aanspreekbaar zijn. In het kort: elke bondgenoot, dus ook de gemeenten, hebben een ambitiedocument aangeleverd om laaggeletterdheid aan te pakken. Holland Rijnland faciliteert de bondgenoten in het ondernemen van de afgesproken activiteiten door het aanvragen van subsidies en cofinanciering. Daarnaast jaagt Holland Rijnland de bondgenoten aan om hun ambities waar te maken. Holland Rijnland informeert de bondgenoten over de nieuwe landelijke ontwikkelingen en faciliteert uitwisseling tussen de bondgenoten.
Kaag en Braassem	Werkwijze: integraliteit	De integraliteit moet eerder opgepakt worden dan bij het moment van bestuurlijke afstemming. Hierbij kan het wellicht helpen om niet alleen de portefeuillehoudersoverleggen op integrale en gecombineerde wijze in te richten, maar ook een dergelijke werkwijze in te richten voor de ambtelijke overleggen. Op die wijze kunnen onderwerpen als wonen, groen, mobiliteit en duurzaamheid (energietransitie) vanaf de wortel van het proces worden samengevoegd.	Wij willen u danken voor het meedenken over de nieuwe werkwijze. De door u genoemd elementen nemen wij mee in de ontwikkeling. De nieuwe werkwijze maken we samen. We zijn het met u eens om hierbij niet alleen aandacht te schenken aan de invulling van de bestuurlijke overleggen, maar ook voor hoe wij ambtelijk samen werken.
Kaag en Braassem	Werkwijze: raden	Er moet meer aandacht komen voor de aansluiting van de raden in de besluitvormingsprocessen en de tijd die daarvoor wordt geboden. De aansluiting van de raden is primair de verantwoordelijkheid van de colleges. Randvoorwaardelijk daarvoor is een tijdige aanlevering van de stukken, zonder nazendingen.	We zetten ons ervoor in om ruimte te creëren in het besluitvormingsproces zodat wethouders in gesprek kunnen gaan met hun raden. Tijdige aanlevering van stukken heeft onze aandacht en nazendingen proberen we zo veel mogelijk te voorkomen. Tegelijkertijd willen we ook kunnen inspelen op de actualiteit. Ook vragen we op onze beurt uw aandacht voor de interne stukkenstroom. Het blijkt nogal eens dat stukken door ons tijdig zijn verzonden, maar binnen gemeenten niet meteen terecht komen bij de juiste personen.
Kaag en Braassem	Financeel	In de regionale agenda wordt niet expliciet gesproken over de financiële vertaling hiervan. Wij gaan ervan uit dat dit binnen de begroting wordt uitgevoerd. Concreet verzoeken wij u om aan de inleiding op pagina 3 de volgende tekstsuggestie toe te voegen: '... en de verantwoording van Holland Rijnland. De gemaakte afspraken met betrekking tot de bijdrage per gemeente zijn hierbij kaderstellend.'	We nemen uw tekstsuggestie niet over. We willen de huidige financiële kaders namelijk niet per definitie kaderstellend laten zijn tot en met 2023. Gemeenteraden zijn verantwoordelijk voor het vaststellen van de financiële kaders voor Holland Rijnland. Op het moment dat er aanleiding is om de gemeentelijke bijdrage aan te passen zal dit conform de afgesproken procedures ter besluitvorming worden gebracht en kan een afweging worden gemaakt.
Kaag en Braassem	Proces: HVH/HR (uitstel vaststellen reg ag)	Wij verzoeken u hierbij dringend om de vaststelling van de regionale agenda uit te stellen tot het moment dat de sporen van Holland Rijnland en Hart van Holland volledig geïntegreerd zijn. Alleen op die manier kunnen we met elkaar tot een agenda komen met punten die door alle gemeenten gezien worden als dé regionale opgaven.	We delen uw zienswijze dat het van belang is om met elkaar tot een keuze te komen van door alle gemeenten gedeelde regionale opgaven. De voorliggende regionale agenda benoemt deze regionale opgaven en geeft richting aan het vervolgproces om deze samen nader te concretiseren. De analyses van Hart van Holland zijn daarbij ook behulpzaam, maar vragen nog nadere prioritering en uitwerking. Uw suggestie om de vaststelling van de regionale agenda uit te stellen tot het moment dat de sporen van Holland Rijnland en Hart van Holland volledig geïntegreerd zijn, nemen wij niet over.
Katwijk	Maatschappij	In het sociaal domein vervult Holland Rijnland een belangrijke rol bij de beleidsafstemming, de regionale inkoop TWO jeugdhulp, de aanpak van laaggeletterdheid, de uitvoering van de jeugdbeschermingstafel en het regionaal Bureau Leerplicht. Wij ondersteunen die rol. Wel vragen wij om ruimte te bieden om steeds een afweging te kunnen maken over de geschiktheid van de schaalgrootte van Holland Rijnland bij de uitvoering van die taken.	Fijn om te vernemen dat u de rol van Holland Rijnland ondersteunt. Net als u vinden wij het belangrijk dat de regiogemeenten ruimte hebben om weloverwogen keuzes te maken over de geschiktheid van de schaalgrootte van Holland Rijnland bij de uitvoering van taken. Het lijkt ons goed om hier bij de start van nieuwe activiteiten steeds bewust bij stil te staan.

Katwijk	Omgevingsvisie 2040 Hart van Holland	In 2016 en 2017 heeft Katwijk samen met andere gemeenten gewerkt aan de regionale agenda omgevingsvisie 2040 Hart van Holland. Deze is op 15 juni 2017 vastgesteld. Wij zijn van mening dat deze regionale agenda als geheel niet ter discussie staat en als uitgangspunt dient voor de agenda 2019-2023 Holland Rijnland. Met dien verstande dat er voldoende tijd en ruimte is om de input van de nu nog niet deelnemende gemeenten goed mee te kunnen nemen. Daarom verwachten wij dat Holland Rijnland het proces zal organiseren om de agenda omgevingsvisie 2040 Hart van Holland uit te breiden tot het verzorgingsgebied Holland Rijnland. Voor alle onderwerpen van de agenda omgevingsvisie 2040 Hart van Holland geldt uiteindelijk dat er ruimtelijke keuzes gemaakt moeten worden. Kijkend naar die agenda, zien wij het als taak van Holland Rijnland om het proces te organiseren om zo spoedig mogelijk te komen tot regionale ruimtelijke keuzes op drie thema's: mobiliteit, energie en wonen, en deze keuzes vast te leggen in een beperkt aantal bindende regionale afspraken.	Uw inzet voor regionale ruimtelijke keuzes en afspraken nemen wij ter harte. Met de vaststelling van deze regionale agenda zien wij het als onze opdracht om het proces te organiseren om tot ruimtelijk keuzes op regionaal niveau te komen. Actieve participatie vanuit de gemeenten is onontbeerlijk om van dit proces een succes te maken.
Katwijk	Wonen	Op het gebied van de woningbouwplannen vraagt Katwijk bijzondere aandacht voor het terugdringen van de regionale tekorten aan betaalbare woningen in de sociale huur, de middenhuur en de goedkope koop segmenten.	De bijzondere aandacht die Katwijk vraagt voor het terugdringen van de regionale tekorten aan betaalbare woningen in de sociale huur, de middenhuur en de goedkope koop segmenten, sluit naadloos aan bij een van de doelstellingen van de Regionale Woonagenda: 25% sociale huur en 20% middeldure huur en goedkope koop in nieuwe plannen. Aan de hand van de woningbouwprogrammering van gemeenten monitoren wij de voortgang. Wij nodigen u uit hier extra aandacht voor te vragen bij de bestuurlijke tafel met de provincie en het portefeuillehoudersoverleg wonen.
Katwijk	Wonen	Naast de beleidsafstemming in de beleidscommissie woonruimteverdeling Holland Rijnland, ziet Katwijk voor Holland Rijnland de rol om lobby te verrichten tot het opheffen van de belemmeringen bij het effectueren van de regionale woonagenda.	Voor de belangenbehartiging rond de woonopgave hebben wij een breed netwerk, onder andere bij de provincie. We nodigen u uit concrete belemmeringen in te brengen bij de bestuurlijke tafel met de provincie en het portefeuillehoudersoverleg wonen.
Katwijk	Mobiliteit	Voor Katwijk is Hoogwaardig Openbaar Vervoer een belangrijke randvoorwaarde voor een duurzame bereikbaarheid van de gemeente. Op langere termijn zal een aansluiting op het Randstadrailnetwerk van belang zijn om de groei van het autoverkeer te beperken.	Aan het Hoogwaardige Openbaar Vervoer netwerk wordt op dit moment gewerkt. Wij begrijpen de wens van uitbreiding/intensivering hiervan, ook met andere modaliteiten (Randstadrail) en nodigen u uit dit in het proces dat leidt tot de vaststelling van onze regionale strategie mobiliteit actief in te brengen.
Katwijk	Mobiliteit	Toenemende verkeersdruk van regionaal verkeer op de N206 door Katwijk is ongewenst en met de steeds stringenter wordende milieueisen waarschijnlijk zelfs onmogelijk. Wij pleiten er dan ook voor om op korte termijn samen met de regio en de provincie een tweede aansluiting (bijvoorbeeld de Pioniersbaan) op de N44 ten noorden van Katwijk en Rijnsburg te realiseren om een adequate ontsluiting van het zuidelijk deel van de Duin- en Bollenstreek voor de langere termijn te kunnen garanderen.	Wij hebben kennisgenomen van deze zienswijze van de gemeente Katwijk en nodigen u uit deze in het proces dat leidt tot de vaststelling van onze regionale strategie mobiliteit actief in te brengen en samen te werken aan de onderbouwing van nut en noodzaak van de voorgestelde maatregelen.
Katwijk	Mobiliteit	Voor Holland Rijnland zien wij hierin de rol om het proces te faciliteren om te komen tot regionale afspraken over de financiering van gewenste investeringen op het gebied van mobiliteit en het uitvoeren van lobby werkzaamheden om die financiering rond te krijgen.	Ook wij zien in de door u genoemde taken m.b.t. financiering van mobiliteitsinvesteringen een grote rol voor Holland Rijnland.
Katwijk	Energie	Graag zien wij in de rol van Holland Rijnland op het gebied van energieneutraal en klimaatbestendig 2050 meer focus op het maken van regionale afspraken over de financiering van de nodige maatregelen, het wegnemen van eventuele belemmeringen in het effectueren van die maatregelen en het uitvoeren van een lobby om de financiering rond te krijgen	In het proces om te komen van een Regionaal Energieakkoord naar een Regionale Energiestrategie (RES) dat de komende anderhalf jaar plaats gaat vinden, is zeker aandacht voor de benodigde maatregelen en financiering. Deze zullen randvoorwaardelijk meegegeven worden aan het Nationaal Programma RES. Naast de lobby vanuit het VNG voor financiering van de energietransitie zullen wij als regio waar nodig ook een lobbytraject inzetten richting provincie of Rijk.
Katwijk	Algemeen	Wij constateren dat de voorliggende regionale agenda 2019-2023 nog niet concreet genoeg zicht biedt op de manier waarop Holland Rijnland gaat handelen om lokale en regionale ambities, veelal vastgelegd in lokale en regionale omgevingsvisies, waar te maken. Wij zien een duidelijk afgebakende en gefocuste rol voor Holland Rijnland met betrekking tot de regionale investeringsstrategie met enthousiasme tegemoet.	Wij delen deze constatering met u daarom stellen wij in deze regionale agenda voor om samen regionale strategieën te ontwikkelen die dit concrete zicht wel moeten gaan bieden. Of dit lukt is afhankelijk van de bestuurlijke en politieke wil om op regionaal niveau keuzes te maken en prioriteiten te stellen.

Katwijk	Raadsbetrokkenheid	Verder vragen wij met nadruk aan de bestuurlijke commissie om aandacht voor de rol van de gemeenteraden bij de besluitvorming op de dossiers en om voldoende reactie- en behandelingstijd in het proces.	Wij zetten ons ervoor in om ruimte te creëren in het besluitvormingsproces zodat wethouders in gesprek kunnen gaan met hun raden. Tijdige aanlevering van stukken heeft onze aandacht en nazendingen proberen wij zo veel mogelijk te voorkomen. Tegelijkertijd willen we kunnen inspelen op de actualiteit. Ook vragen we op onze beurt uw aandacht voor de interne stukkenstroom. Het blijkt nogal eens dat stukken door ons tijdig zijn verzonden, maar binnen gemeenten niet meteen terecht komen bij de juiste personen.
Leiden	Planvorming snellaadlocaties	Het in Holland Rijnland verband stimuleren van planvorming voor onder andere snellaadlocaties om zo te komen tot een dekkend laadinfrastructuur netwerk ten behoeve van elektrisch rijden. De commissie is in meerderheid van mening dat het een gedeelde verantwoordelijkheid betreft tussen gemeenten en Holland Rijnland om met betrekking tot financiering (o.a. subsidies), vergunningen en mogelijke locaties een dekkend netwerk te bevorderen voor elektrisch rijden binnen Holland Rijnland. Dit naast de initiatieven die in de individuele gemeenten worden uitgevoerd.	Een van de vijf uitvoeringslijnen binnen het Regionaal Energieakkoord is Duurzame Mobiliteit. Daarin wordt ruimschoots aandacht besteed aan het vergroten van het aantal elektrische auto's en het faciliteren daarvan via de benodigde infrastructuur. Dat is onder andere gebeurd via het aanbieden van een planmatige aanpak voor laadpalen. Voor snelladers is dat nog niet gebeurd. Voornemen bij het opstellen van een Regionale Energiestrategie (die in de zomer van 2021 gereed moet zijn) is dat het niet verplichte onderdeel Duurzame Mobiliteit wel wordt meegenomen. Planvorming rondom snellaadlocaties zou daar onderdeel van uit kunnen maken.
Leiden	Uitvoeringsprogramma groenfondsen	Holland Rijnland te venoeken om zo spoedig mogelijk met een uitvoeringsprogramma te komen voor de verdere besteding van het Groenfondsen, waarbij de projecten die de biodiversiteit bevorderen voorrang krijgen. De commissie ziet kansen om binnen Holland Rijnland de uitdagingen die er zijn om de regio biodiverser in te richten op te pakken met inzet van de gelden uit het Groenfondsen. Daarom is het zeer gewenst dat het tempo voor het realiseren van vergroening wordt versneld en verzoekt Holland Rijnland op korte termijn met een uitvoeringsprogramma te komen.	Deze wens sluit aan bij de inzet van Holland Rijnland. Het AB van HR heeft op 3 juli 2019 ingestemd met verlenging van het Regionaal Groenprogramma met als een van de prioriteiten biodiversiteit. Onze planning is in 2019 samen met gemeenten tot invulling van icoonprojecten te komen. Deze projecten kunnen worden opgenomen in een af te sluiten Uitvoeringsovereenkomst Leidse Ommelanden 2020-2024. Wij zien graag zo concreet mogelijke initiatieven van de gemeente Leiden op dit punt.
Leiden	Natuur en biodiversiteit i.p.v. Natuur en recreatie	In de regionale strategie natuur en recreatie moet de nadruk komen te liggen op natuur en biodiversiteit, waarbij recreatie veruult als speerpunt. Recreatie blijft mogelijk als natuurwaarden niet worden aangetast. De commissie stelt vast dat de huidige vermenging tussen natuur/biodiversiteit en recreatie leidt tot ongewenste effecten voor met name de natuur.	In de regionale agenda wordt met recreatie vooral waterrecreatie bedoeld. Bij de verlenging van het Regionaal Groenprogramma is uitgesproken te willen komen tot icoonprojecten. Als prioriteiten zijn hierbij benoemd biodiversiteit en waterrecreatie. Zeker op het vlak van waterrecreatie zien we voor uw gemeente met het Singelpark als 'groen blauwe rotonde' naar de kust, plassen en trekvaarten zowel recreatief als economisch mogelijkheden. Holland Rijnland zet hier in op een bredere regionale aanpak, waardoor we in samenwerking met partners zoals Waterrecreatie Nederland en (rondvaart)ondernemers meer kunnen bereiken. Graag werken we hierin nauw samen met uw gemeente. Verder onderkennen we dat vermenging van recreatie en natuur/biodiversiteit tot ongewenste effecten kan leiden. Juist in samenwerking met gemeenten willen we hier de balans behouden.
Leiden	Sociale huuropgaven	Op het terrein van wonen is het van essentieel belang om de focus te leggen op het vervullen van de sociale huuropgave door de gemeenten in Holland Rijnland conform de daarvoor gemaakte afspraken. Het voorgestelde proces uit de Regionale Agenda in te stellen, om het nakomen van afspraken op het terrein van sociale huurwoningbouw actief te bevorderen. Om te komen tot een betere verdeling van de (bouw) van sociale huurwoningen in de regio is de commissie van oordeel dat door middel van het optuigen van het voorgestelde proces in de Regionale Agenda, bereikt wordt dat gemeenten met elkaar afstemmen of de gestelde doelen en opgaven op het gebied van sociale woningbouw en huisvesting van diverse woonvormen zijn bereikt en wat het aandeel en inzet daarvan is geweest van de individuele gemeenten. Op basis daarvan kan de sociale huurbouwopgave opnieuw afgestemd worden.	Dank voor uw steun voor de voorgestelde werkwijze om de bouwopgave sociale huur te breken.
Leiden	Woonwageneigenaren	In de diverse woonvormen (bijzondere doelgroepen) de woonwageneigenaren toevoegen.	Woonwageneigenaren worden binnen het regionaal woonruimteverdeelsysteem als aparte doelgroep onderkend. In die zin is het niet nodig hen -nog extra- als bijzondere doelgroep in de regionale agenda te benoemen. Als gevolg van de status als specifieke doelgroep binnen het woonruimteverdeelsysteem vindt momenteel een regionaal onderzoek plaats naar vraag en aanbod van standplaatsen voor woonwageneigenaren.

Leiden	RES-regio	De zin op pagina 13 "Holland Rijnland is aangewezen als één van de dertig RESregio's", geformuleerd dient te worden als: "Het gebied Holland Rijnland is aangewezen als één van de dertig RES-regio's."	Deze aanscherping kan over worden genomen. Inderdaad zijn er gebieden aangewezen waarvoor een RES opgesteld moet worden. Wie dat doet (de governance) is aan de verschillende partners in dat gebied. In Holland Rijnland is ervoor gekozen om het platform en de besluitvormingsstructuur van Holland Rijnland hiervoor te benutten en verder aan te vullen.
Leiderdorp	Algemeen	Geen opmerkingen	
Lisse	Regionaal investeren	Regionaal investeren in opgaven is van belang. Het verleden heeft bewezen dat een investeringsplan voor bijvoorbeeld ruimtelijke opgaven de katalysator kan zijn voor het verkrijgen van extra financiële middelen. Dit instrument behoeft daarom ook aandacht in de regionale agenda. Met oog op inhoudelijke opgaven in de toekomst is het van belang toe te werken naar haalbaarheid van een nieuw investeringsschema.	Een Regionaal Investeringsfonds is inderdaad een katalysator voor het verkrijgen van extra financiële middelen. Wanneer er voldoende bestuurlijk en politiek animo is voor concrete regionale investeringen zullen we de haalbaarheid van een nieuw investeringsschema onderzoeken. We zijn benieuwd naar concrete voorstellen vanuit uw gemeente.
Lisse	Regionaal investeren (evaluatie en inhoudelijke discussie)	Als randvoorwaarden voor een voorstel voor een nieuw investeringsschema, stellen wij dat allereerst een evaluatie moet worden uitgevoerd naar de werking van het huidige RIF. Ook moet een inhoudelijke discussie worden gevoerd over de mogelijke onderwerpen die zich lenen voor het onderbrengen in een investeringsfonds. Pas aansluitend hieraan kan besluitvorming over financiën plaatsvinden.	Evaluatie van de werking van het huidig RIF kan onderdeel zijn van mogelijke besluitvorming over het instellen van een nieuw RIF. Het lijkt ons zinvol om dit in dat geval te doen.
Lisse	Belangenbehartiging en externe vertegenwoordiging	Holland Rijnland is de geëigende schaal voor lobby richting diverse instanties (provincies, Rijk, Europa). Functionele, effectieve lobby waarbij gedegen afstemming met de achterban plaatsvindt, is van wezenlijk belang. Het enkel opstellen van een lobby-agenda volstaat daarbij niet. Afstemming, terugkoppeling, tussentijdse rapportage en waar nodig bijsturing om zo het belang van onze regio maximaal te kunnen behartigen, dient een structureel onderdeel van inspanningen en werkwijze te zijn. De gemeente Lisse ziet dit graag terug in de regionale agenda.	Uw zienswijze op lobby door Holland Rijnland is in lijn met hoe wij onze rol hierin zien. Op basis van uw reactie zullen wij hoofdstuk 5 'strategisch positioneren Holland Rijnland' aanscherpen door de volgende zin toe te voegen: "Holland Rijnland organiseert de afstemming, terugkoppeling, tussentijdse rapportage en waar nodig bijsturing rond de lobby om zo het belang van onze regio maximaal te kunnen behartigen."
Lisse	Belangenbehartiging	Daarnaast zien wij graag de gelegenheid geboden om Holland Rijnland als lobby-vehikel in te zetten, ook als het een vraagstuk betreft dat niet alle deelnemende gemeenten betreft. Als vanzelfsprekend zullen kosten hiervoor gedragen dienen te worden door de gemeenten die hier beroep op doen.	Uw suggestie om Holland Rijnland als lobby-vehikel in te zetten, ook als het een vraagstuk betreft dat niet alle deelnemende gemeenten betreft, kunnen wij oppakken als hierbij duidelijk sprake is van een breder regionaal belang.
Lisse	Anticiperen op provinciale coalitieprogramma's	Het verdient aanbeveling zodra de provinciale coalitieprogramma's en bekend zijn een toets te doen hoe de programma's zich verhouden tot deze nieuwe inhoudelijke agenda van Holland Rijnland en lopende projecten. Wat zijn de eventuele gevolgen en waar liggen de kansen (inhoudelijk/financieel) of bedreigingen? Dit geldt voor de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland.	De nieuwe provinciale coalitieprogramma's zijn inderdaad getoetst op betekenis voor Holland Rijnland. In bestuurlijke contacten met de provincies worden deze bevindingen meegenomen. Het DB van Holland Rijnland heeft een kennismakingsgesprek gepland met het nieuwe college van GS.
Lisse	Inspanningen in lijn met versnellingsopgaven in Duin- en Bollenstreek	Op 4 april 2019 hebben de colleges van burgemeester en wethouders van de Duin- en Bollenstreek gemeenten aan Gedeputeerde Staten Zuid-Holland voorgesteld te komen tot een regionale versnellingsagenda. Wij verwachten van Holland Rijnland dat hier waar mogelijk ondersteuning wordt geboden, om zo lobbykracht te ontwikkelen. Wij zullen hierbij zelf de couleur locale aanbrenge. Tegelijkertijd verwachten wij van Holland Rijnland dat bewaakt wordt dat vanuit de unieke eigenschappen van ons gebied besloten en gehandeld wordt, zodat er voldoende aandacht is voor unieke kwaliteiten zoals ons bioscience-cluster, de greenport, het space-cluster en onze waterrecreatie.	Wij delen met u dat de regionale versnellingsagenda van de Duin- en Bollenstreek ondersteuning en lobbykracht verdient vanuit Holland Rijnland. Ook herkennen we het belang van verdere ontwikkeling van het bioscience-cluster, de greenport, het space-cluster en waterrecreatie. We onderhouden hiertoe nauw contact met o.a. de Economic Board en de greenport Duin- en Bollenstreek.
Lisse	Integraal ruimtelijk afwegingskader	Maak bij het opstellen van een integraal ruimtelijk afwegingskader gebruik van werk dat reeds gedaan is. Wij zijn er voorstander van dat Holland Rijnland een integraal ruimtelijk afwegingskader opstelt, waarbij gebruik wordt gemaakt van het werk dat al door verschillende gemeenten is verricht voor hun Omgevingsvisies en Omgevingsplannen. Ook de inspanningen die door de gemeenten binnen Hart van Holland zijn verricht en de stukken die dit heeft opgeleverd dienen basis te zijn voor het ruimtelijk kader van Holland Rijnland	Wij zijn positief om te horen dat u het opstellen van een integraal ruimtelijk afwegingskader op HR niveau ondersteunt.
Lisse	Effectueer en verbeter kwaliteit besluitvormingsproces	De huidige bestuursstructuur kent een aanzienlijke "overleglast". Regelmatig is ook sprake van late aanlevering van documenten. Dit staat gedegen besluitvorming in de weg. Wij zien uit naar verbetervoorstellen over een vernieuwde werkwijze van de ingestelde werkgroep. Van belang is dat gemeenteraden goed aangehaakt blijven.	Wij zien dat de huidige bestuursstructuur een bepaalde overleglast met zich meebrengt. Vanuit de nieuwe werkwijze kijken wij graag met u naar verbeteringen, onder andere bij het betrekken van de gemeenteraden. De nieuwe werkwijze maken we samen.

Lisse	Financiële gevolgen	Mocht het resultaat van de regionale agenda zijn, dat Holland Rijnland meer taken gaat uitvoeren voor gemeenten dan heeft dit mogelijk tot gevolg dat de gemeentelijke bijdragen moeten worden verhoogd. In dat geval wordt onze raad in de gelegenheid gesteld een zienswijze in te dienen op de begrotingswijziging. Wanneer een eventueel nieuw RIF extra lasten met zich meebrengt, dan wordt dit ook voor besluitvorming aan de raad voorgelegd.	Gemeenteraden zijn verantwoordelijk voor het vaststellen van de financiële kaders voor Holland Rijnland. Op het moment dat er aanleiding is om de gemeentelijke bijdrage te verhogen zal dit conform de afgesproken procedures ter besluitvorming worden gebracht. Hetzelfde geldt voor het eventuele instellen van een nieuw RIF.
Lisse	Ruimte	Wij zijn er voorstander van dat Holland Rijnland een integraal ruimtelijk afwegingskader opstelt, waarbij gebruik wordt gemaakt van het werk dat al door verschillende gemeenten is verricht voor hun Omgevingsvisies en Omgevingsplannen. Ook de inspanningen die door de gemeenten binnen Hart van Holland zijn verricht en de stukken die dit heeft opgeleverd dienen als basis voor het ruimtelijk kader van Holland Rijnland.	Wij zijn positief om te horen dat u het opstellen van een integraal ruimtelijk afwegingskader op HR niveau ondersteunt. Bij dit thema zullen wij ook een inhoudelijke discussie voeren over (on)mogelijkheden van een investeringsplan.
Nieuwkoop	Raadsbetrokkenheid	De gemeenteraad van Nieuwkoop wenst een goede en vroegtijdige betrokkenheid bij belangrijke thema's met voldoende ruimte en tijd voor (lokale) participatietrajecten	U geeft aan dat u een goede en vroegtijdige betrokkenheid wenst bij belangrijke thema's met voldoende ruimte en tijd voor (lokale) participatietrajecten. Dit nemen we mee in de nieuwe werkwijze en horen graag ook in het vervolg uw wensen over de wijze waarop u betrokken wilt worden.
Nieuwkoop	Algemene / rode draden	De agenda is vooral op hoofdlijnen samengesteld. Dit heeft als voordeel dat we als regio flexibel zijn in de keuze van (actuele) onderwerpen binnen de genoemde thema's. Nieuwkoop ziet daarnaast graag een flexibele manier van onderlinge samenwerking, waarin per onderwerp en/of thema wordt samengewerkt. De gemeenten zijn vrij om hierin partners te benaderen, waarbij een ieder zich houdt aan de afgesproken kaders binnen Holland Rijnland.	Vanuit de nieuwe werkwijze onderschrijven wij het belang van flexibiliteit in de wijze van samenwerking en de keuze van partners die vanuit de opgave van belang zijn. Terecht wijst u erop dat we ons hierbij houden aan de afgesproken kaders binnen Holland Rijnland. Voortdurend heronderhandelen over de structurele bijdrage van gemeenten aan Holland Rijnland maakt de samenwerking minder effectief en het is ook goed als we met elkaar het belang van onderlinge solidariteit bewaken.
Nieuwkoop	Integraal ruimtelijk kader	Met onze instemming, om verzamelde informatie/content door Hart van Holland te gebruiken als onderlegger voor het op te stellen integraal ruimtelijk kader, gaan we er wel vanuit dat het DB van Holland Rijnland waarborgt, dat de vier niet aangesloten gemeenten gelijkwaardig worden meegenomen in alle basisinformatie en dat de belangen van deze vier gemeenten op gelijk niveau wordt afgewogen.	U vraagt om eventuele kennis en/of informatieachterstand in data/kaarten van de vier niet Hart van Holland gemeenten aan te vullen. Waar dat relevant is, zullen we daar zeker aandacht voor hebben. Wij verwachten dat u met ons eventuele leemtes bijwerkt.
Nieuwkoop	Integraal ruimtelijk kader	In de ruimtelijke integraliteit zien we voor Holland Rijnland een belangrijke platformfunctie. Iedere gemeente stelt haar eigen omgevingsvisie op. Daar waar knelpunten ontstaan, biedt HR een platform om de integratie te bevorderen en samen oplossingen te zoeken voor deze knelpunten. De doelstellingen moeten wel realistisch blijven.	Het idee van het integraal afwegingskader is inderdaad om 'daar waar knelpunten ontstaan, een platform te bieden om de integratie te bevorderen en samen oplossingen te zoeken voor deze knelpunten.' Wij delen uw kanttekening dat de doelstellingen daarbij wel realistisch moeten blijven. Deze uitdaging gaan we graag met u aan bij het ontwikkelen van het integraal afwegingskader.
Nieuwkoop	Regionale woonagenda	Benaming 'bestaand stedelijk gebied' in de regionale agenda te vervangen door 'bestaand stedelijk en dorpsgebied'. Onderzoek wijst uit dat de landelijke dorpen in onze regio vooral jonge gezinnen uit de omliggende steden aantrekken.	U doet de suggestie dat wanneer wordt gesproken over uitbreiding van woningbouw moet aansluiten op 'bestaand stedelijk gebied' ook bestaand dorpsgebied bedoeld wordt. We herkennen met u de problematiek. We hebben geprobeerd de bestaande discussie tussen provincie en gemeente(n) te beslechten over wel of niet bouwen in het buitengebied genuanceerd te verwoorden in de regionale agenda. De inhoudelijke bestuurlijke discussie voeren we graag op een ander moment, namelijk wanneer we de regionale woonprogrammering en de realisatie daarvan met elkaar bespreken. Ook bij de invulling van het ruimtelijk integraal afwegingskader kan deze vraag aan de orde zijn. Eerst moeten we dan nog de bestuurlijke opdracht daartoe hebben gekregen met de vaststelling van deze regionale agenda.
Nieuwkoop	Regionale energiestrategie	Met betrekking tot de energietransitie vraagt u zich af of er een rol is voor Holland Rijnland in het participatietraject. Nieuwkoop is van mening dat met name de eigen gemeente en lokale raadsleden hier een rol hebben.	De invulling van de rol van Holland Rijnland bij het participatietraject om te komen tot een RES ligt nog niet vast en zal in nauwe samenspraak met de gemeenten in worden gevuld. Momenteel zien wij voor ons dat het participatieproces aan het begin van het RES traject vooral vorm krijgt via de Programmaraad (waar diverse regionale partijen zitting hebben en die een adviserende rol heeft richting de Stuurgroep). Daarnaast zal de regio vooral een faciliterende rol hebben bij lokale participatie- en communicatietrajecten. Logischerwijs zullen die vooral plaatsvinden in het traject rondom de lokale omgevingsvisies.

Nieuwkoop	Regionale energiestrategie	Daarnaast is het van belang te constateren dat voor het verkrijgen van een echt breed draagvlak onder de bevolking tijd en inzet nodig is. Die tijd is ook nodig om voorwaarden te creëren die de energietransitie vervolgens in een versnellingsfase kunnen brengen. De inzet op korte termijn van grote turbines en zonnepanelen heeft een grote impact op omwonenden en op het open landschap. Het te snel uitrollen van deze windturbines en zonnepanelen kan belemmerende effecten hebben op de ontwikkeling en inzet van nieuwe effectieve voorzieningen. Voor de kortere termijn moeten meer oplossingen voor opwek overwogen kunnen worden. Verder moet het realiseren van turbines en zonnepanelen passen binnen de kaders zoals van de door de gemeentes op te stellen omgevingsvisies. En zoals aangegeven vragen wij u ons vroegtijdig te betrekken bij de uitvoering van dit belangrijke thema.	Bij de totstandkoming van de RES lijkt inzet van zon en wind momenteel onontbeerlijk om de doelstellingen - zoals gesteld in het Regionaal Energieakkoord - te halen. Wij zijn ons zeer bewust van de grote impact die dit heeft. Er ligt echter wel een opgave om in de RES (definitieve oplevering medio 2021) aan te geven hoe de regio bijdraagt aan de opwek van 30 TWh duurzame energie in Nederland. De komende anderhalf jaar gaan we met elkaar in de regio het gesprek aan hoe dit verder in te vullen.
Nieuwkoop	Maatschappij	Nieuwkoop onderzoekt op dit moment serieus het Alphense model. Mocht Nieuwkoop kiezen voor het Alphense model, dan betekent dit dat wij voor het grootste deel van de jeugdhulp straks niet meer bij de TWO aangesloten zijn.	Wij begrijpen dat Nieuwkoop zich oriënteert op de subregionale/lokale inkoop van de jeugdhulp. Zodra uw keuze is gemaakt gaan wij graag met u in gesprek over de praktische en inhoudelijke gevolgen hiervan.
Nieuwkoop	Decentralisatie MZ	De decentralisatie van de maatschappelijke zorg is met een jaar uitgesteld. De platformfunctie van Holland Rijnland blijft daarbij belangrijk.	De decentralisatie van de maatschappelijke zorg wordt nu vooral subregionaal opgepakt. De centrumgemeente Leiden is nu nog eindverantwoordelijk voor de maatschappelijke zorg. Holland Rijnland zorgt voor een regionaal platform om besluiten te kunnen nemen en de verschillende snelheden van de centrumgemeente en de subregio's op elkaar af te stemmen.
Nieuwkoop	Strategisch positioneren Holland Rijnland	Als grensgemeente willen we vanuit Nieuwkoop nogmaals het belang van intensieve samenwerking benadrukken met de Metropoolregio Amsterdam als ook met Amstelland-Meerlanden en Midden-Holland. Dit gaat in ons standpunt iets verder dan 'daar waar nodig gezamenlijk optrekken en leren van elkaar'. Naar onze mening is het ook van belang om, voor een juiste strategische positionering, éérst een gezamenlijke visie op te stellen met daarin de uitgangspunten die voor de regio van belang zijn.	Wij onderschrijven het belang van het ontwikkelen van een gezamenlijke visie t.b.v. het strategisch positioneren van Holland Rijnland. Wij hebben de tekst over lobby en belangenbehartiging hierop als volgt aangescherpt: "Hiertoe stellen we een gezamenlijke visie op met daarin de uitgangspunten die voor onze regio van belang zijn. "
Nieuwkoop	Financieel	We gaan er vanuit dat de raden vroegtijdig op de hoogte worden gesteld van mogelijke begrotingswijzigingen als gevolg van de concept regionale agenda, zoals ook verwoord in onze zienswijze concept begroting 2020.	Gemeenteraden zijn verantwoordelijk voor het vaststellen van de financiële kaders voor Holland Rijnland. Op het moment dat er aanleiding is om de gemeentelijke bijdrage te verhogen zal dit conform de afgesproken procedures ter besluitvorming worden gebracht.
Noordwijk	Termijnplanning	Wat betreft Noordwijk krijgen de voornemens op deze agenda verder vertaling in een jaarlijks te actualiseren termijnplanning. Deze planning helpt ons om in gezamenlijkheid na te denken over de operationalisatie van de voornemens. En tevens om de lokale voorbereiding op aanstaande regionale discussies tijdig aan te vangen, bijvoorbeeld waar het gaat om vroegtijdige gedachteswisseling tussen college en raad ("de raad meer aan de voorkant van regionale beleidsontwikkeling") of om subregionale afstemming/verankering.	In de bedrijfsvoeringscyclus van Holland Rijnland is ook t.b.v. een aanscherping en actualisatie van de begroting de figuur van een jaarplan opgenomen. Hierin beschrijven we op hoofdlijnen de activiteiten die we in Holland Rijnland verband in het volgende jaar zullen gaan uitvoeren samen. Hierin zal ook een planning zijn opgenomen. We werken ook aan een vernieuwing van onze website. Een actuele agenda zal hiervan onderdeel uitmaken.
Noordwijk	Strategische positionering	Voor de toekomst van Noordwijk, de Duin- en Bollenstreek en het hart van de Randstad is het van essentieel belang dat we samen optrekken richting dit veranderde krachtenveld. Met een gezamenlijke stoel aan tafel, of met een alerte voet tussen de deur. In dat positie spel is Holland Rijnland hét instrument. Als Holland Rijnland houden we onze interbestuurlijke partners er scherp op dat ze ons integraal aanspreken en dat ze met ons verantwoordelijkheid nemen op de complexe opgaven en afwegingen die in onze gemeenten en subregio's spelen.	Wij danken u voor het in ons gestelde vertrouwen om de geschetste rol te vervullen.
Noordwijk	Werkwijze	Met de regionale agenda is het waarom van samenwerken weer bepaald. Daarmee komt de vraag van hoe hierop samenwerken opnieuw op tafel. Noordwijk is positief over de reeds ingezette doorontwikkeling van de samenwerkingsstructuur, onder aanvoering van de ingelaste werkgroep Werkwijze. Ook de manier van werken binnen Hart van Holland stemt positief, als methode om gezamenlijke verhalen te formuleren. Wat ons betreft krijgen dergelijke, integrale denktanks (op inhoud of op vorm) structureel inbedding in de Holland Rijnland samenwerking, met actieve inbreng vanuit alle betrokken gremia. Deze zijn aanvullend op de portefeuillecontacten, raadsconferenties en formele settings als Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur. En dragen eraan bij dat we continu kunnen vertrouwen op een sterke samenwerking in het hart van de Randstad.	Wij willen u danken voor het meedenken over de nieuwe werkwijze. De door u genoemd elementen nemen wij mee in de ontwikkeling. De nieuwe werkwijze maken we samen.

Noordwijk	Gemeenschappelijke regeling	Die continue vernieuwing van de Holland Rijnland samenwerking dient niet te worden ingedamd door stringente juridische bepalingen. De gemeenschappelijke regeling moet daarom de komende jaren worden gemoderniseerd, vooruitlopend op of gebruik makend van de nieuwe Wet gemeenschappelijke regelingen die thans op Rijksniveau in voorbereiding is. In de nieuwe regeling kan ook de positie en werkwijze van de drie subregio's geëxpliciteerd en vastgelegd worden, als ook een heldere zorgplicht voor de lokale colleges om de gemeenteraden en relevante partners te betrekken bij regionale beleidsontwikkeling.	Naar aanleiding van de collegeconferentie over de regionale agenda is er een bestuurlijke werkgroep ingesteld die aan de slag is gegaan met een advies over de vernieuwing van onze werkwijze. De komende tijd zullen we die met elkaar verder gaan invullen. Wij nodigen u uit om daarop aan te haken en uw zienswijze in te brengen.
Oegstgeest	Raadsbetrokkenheid		
Oegstgeest	Ruimte	De gemeenteraad van Oegstgeest ziet met belangstelling de verdere uitwerking van de vernieuwde werkwijze tegemoet en hecht eraan hierbij goed betrokken te blijven. De gemeenteraad van Oegstgeest volgt met belangstelling de uitwerking van het integraal ruimtelijk afwegingskader, waarin de resultaten van o.a. Hart van Holland worden geïntegreerd om richting aan besluitvorming over ruimtegebrek te geven op het schaalniveau van Holland Rijnland	Wij vinden het fijn om te horen dat u graag betrokken wilt worden bij de verdere uitwerking van de vernieuwde werkwijze en het integraal ruimtelijk afwegingskader. Daar gaan we graag gebruik van maken.
Oegstgeest	Energie/verduurzaming	Daarbij markeert de gemeenteraad van Oegstgeest dat hij de noodzaak voor een ambitieuze regionale verduurzamingsopgave onderstreept maar juist vanwege dit belang verwacht dat realisme voorop staat, betaalbaarheid en draagvlak dominant zijn in de uitvoering	Momenteel vindt er een actualisatie plaats van de basisgegevens (zoals drie jaar geleden gesteld in het rapport van Posad). Op basis van die cijfers zal de Regionale Energiestrategie (RES) verder vorm krijgen. Vanzelfsprekend zal in het proces gekeken worden naar realiteit, betaalbaarheid en draagvlak. De ambities uit het Klimaatakkoord - die vorm moeten krijgen in de RES - zijn voor ons leidend.
Oegstgeest	Financieel	De gemeenteraad van Oegstgeest wijst er - ongetwijfeld ten overvloede - op dat de begrotingsruimte van veel gemeenten onder druk staat, onder meer door een vooralsnog achterblijvende financiële bijdrage van de Rijksoverheid. Scherpe keuzes zijn noodzakelijk. Voorzieningen staan onder druk. Lastenverhogingen voor inwoners zijn soms bijna onvermijdelijk. Van zijn gemeenschappelijke regelingen verwacht de gemeenteraad hier begrip voor en een bijdrage aan. In dat kader rekent de gemeenteraad van Oegstgeest erop dat het Dagelijks Bestuur bij de implementatie en uitvoering van de Regionale Agenda 2019-2023 zo terughoudend mogelijk omgaat met voorgestelde begrotingswijzigingen die per saldo strekken tot een extra bijdrage van deelnemers; 'nieuw voor oud' dus. Indien toch om een extra bijdrage gevraagd wordt, verwacht de gemeenteraad dat inzichtelijk wordt gemaakt welke concrete, realistische alternatieven er zijn voor de voorgestelde begrotingswijziging (welke scenario's zijn er? welke taken kunnen ter discussie worden gesteld?), opdat er regionaal daadwerkelijk iets te kiezen valt.	Gemeenteraden zijn verantwoordelijk voor het vaststellen van de financiële kaders voor Holland Rijnland. Op het moment dat er aanleiding is om de gemeentelijke bijdrage te verhogen zal dit conform de afgesproken procedures ter besluitvorming worden gebracht. Daarbij zullen we aangeven welke concrete realistische alternatieven er zijn voor de voorgestelde begrotingswijziging.
Oegstgeest	RIF	De gemeenteraad van Oegstgeest zal nut en noodzaak van een hernieuwd regionaal investeringsfonds beoordelen op het moment dat daar een voorstel voor ligt.	Besluitvorming over een nieuw RIF hoort volgens ons ook thuis in de gemeenteraad.
Teylingen	Financieel	Zet in op een haalbare verlenging/doorontwikkeling van een regionale investeringsstrategie	Wanneer er voldoende bestuurlijk en politiek animo is voor regionale investeringen zullen we de haalbaarheid van een nieuw investeringsschema onderzoeken.
Teylingen	Belangenbehartiging	Versterk de belangenbehartiging door Holland Rijnland. Holland Rijnland is de geëigende schaal voor lobby richting diverse instanties (provincies, Rijk, Europa). Functionele, effectieve lobby waarbij gedegen afstemming met de achterban plaatsvindt, is van wezenlijk belang. Het enkel opstellen van een lobby-agenda volstaat daarbij niet. Afstemming, terugkoppeling, tussentijdse rapportage en waar nodig bijsturing om zo het belang van onze regio maximaal te kunnen behartigen, dient een structureel onderdeel van inspanningen en werkwijze te zijn. De gemeente Teylingen ziet dit graag terug in de regionale agenda. Daarnaast zien wij graag de gelegenheid geboden om Holland Rijnland als lobby-vehikel in te zetten, ook als het een vraagstuk betreft dat niet alle deelnemende gemeenten betreft. Als vanzelfsprekend zullen kosten hiervoor gedragen dienen te worden door de gemeenten die hier beroep op doen.	Door 'strategisch positioneren van Holland Rijnland' (hoofdstuk 5) expliciet te benoemen zetten we met deze regionale agenda in op het versterken van lobby en belangenbehartiging. Dit hebben we nog wat steviger verwerkt in het betreffende hoofdstuk door de volgende zin toe te voegen: "Holland Rijnland organiseert de afstemming, terugkoppeling, tussentijdse rapportage en waar nodig bijsturing rond de lobby om zo het belang van onze regio maximaal te kunnen behartigen. Uw suggestie om Holland Rijnland als lobby-vehikel in te zetten, ook als het een vraagstuk betreft dat niet alle deelnemende gemeenten betreft, kunnen wij oppakken als hierbij duidelijk sprake is van een breder regionaal belang.
Teylingen	Anticiperen op provinciale coalitieprogramma's	Het verdient aanbeveling zodra de provinciale coalitieprogramma's en bekend zijn een toets te doen hoe de programma's zich verhouden tot deze nieuwe inhoudelijke agenda van Holland Rijnland en lopende projecten. Wat zijn de eventuele gevolgen en waar liggen de kansen (inhoudelijk/financieel) of bedreigingen? Dit geldt voor de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland.	De nieuwe provinciale coalitieprogramma's zijn inderdaad getoetst op betekenis voor Holland Rijnland. In bestuurlijke contacten met de provincies worden deze bevindingen meegenomen.

Teylingen	Inspanningen in lijn met versnellingsopgaven in Duin- en Bollenstreek	Breng de opgaven als benoemd in de (concept-)versnellingsagenda Duin- en Bollenstreek in bij de formulering en uitwerking van de inhoudelijke opgaven. Wij verwachten van Holland Rijnland dat hier waar mogelijk ondersteuning wordt geboden, om zo lobbykracht te ontwikkelen.	Wij delen met u dat de regionale versnellingsagenda van de Duin- en Bollenstreek ondersteuning en lobbykracht verdient vanuit Holland Rijnland. Ook herkennen we het belang van verdere ontwikkeling van het bioscience-cluster, de greenport, het space-cluster en waterrecreatie. We onderhouden hiertoe nauw contact met o.a. de Economic Board en de greenport Duin- en Bollenstreek
Teylingen	Regionale karakteristieken bij formulering en uitwerking regionale opgaven	Wij lezen de voorgestelde regionale agenda als een agenda gericht op functies en invulling hiervan, en niet als een agenda die inhoudelijke beleidsrichting geeft. Deze zal op thema's en op opgaven door ons als gemeenten nader uitgewerkt worden. Wij zullen hierbij zelf de couleur locale aanbrenen. Tegelijkertijd verwachten wij van Holland Rijnland dat bewaakt wordt dat vanuit de unieke eigenschappen van ons gebied besloten en gehandeld wordt, zodat er voldoende aandacht is voor unieke kwaliteiten zoals ons bioscience-cluster, de greenport, het space-cluster en onze waterrecreatie.	Deze suggestie zullen wij ter harte nemen.
Teylingen	Mobiliteit	Inventariseer voor het openbaar vervoer de knelpunten binnen de regio. Het is voor Teylingen bijvoorbeeld van belang dat bussen stoppen bij zorgpunten, scholen en het hospice en dit vervolgens wordt vertaald in de komende regeling met Arriva (concessie). Door de vergrijzing zijn ouderen een belangrijke doelgroep.	Deze afweging zal worden gemaakt in het kader van de verlening van de OV-concessie Zuid-Holland Noord. Holland Rijnland zal een integrale inbreng van de gemeenten van Holland Rijnland verzorgen.
Teylingen	Financieel	De uitvoering van de regionale agenda moet plaatsvinden binnen de bestaande begroting 2020 van Holland Rijnland	Wij streven er naar om uitvoering te geven aan de regionale agenda binnen de financiële kaders. Gegeven de ambities in deze agenda kan het nodig zijn te prioriteren en te temporiseren. Hierover zullen we het gesprek blijven voeren met u. Op het moment dat er aanleiding is om de gemeentelijke bijdrage aan te passen zal dit conform de afgesproken procedures ter besluitvorming worden gebracht. Uw eigen gemeenteraad heeft hierover het laatste woord.
Teylingen	Ruimte	Hanteer de Omgevingswet-gedachte als denkkader De Omgevingswet gaat uit van een integrale aanpak. Dat betekent een aanpak die sterk opgavegericht is en veel minder themagericht. Hier kan niet voldoende aandacht aan worden besteed in de Regionale agenda en in de verdere uitwerkingslijnen.	Wij onderschrijven het belang van een integrale benadering en opgavegericht werken. We denken graag samen met u verder hoe we dit concreet het beste vorm kunnen geven.
Teylingen	Integraliteit Holland Rijnland - Hart van Holland	Bewaak integraliteit Holland Rijnland – Hart van Holland een aansluiting gemeenten In de regionale agenda worden relaties gelegd met de opbrengsten van Hart van Holland. Dat is een goede zaak. Het voorkomt ook bestuurlijke drukte en dubbelingen. Voorwaarde is wel dat onze bestuurders en niet in het laatst de gemeenteraad goed en integraal aangehaakt blijven. Van Holland Rijnland verwachten wij dat tijdig en vooraf input bij de gemeenten wordt opgehaald, zodanig dat inbreng van raden optimaal is gewaarborgd. Hierbij moet ook in ogenschouw genomen worden dat niet alle Holland Rijnland gemeenten hebben geparticipeerd in Hart van Holland. Dat geldt in ieder geval voor Hillegom en Lisse.	Wij nemen uw suggesties mee bij de vormgeving van het proces om tot integrale ruimtelijke afwegingen te komen op regionaal niveau.
Teylingen	Nieuwe werkwijze	Effectueer en verbeter de kwaliteit van het besluitvormingsproces van Holland Rijnland, en de passende aansluiting van de gemeentebesturen hierbij: De huidige bestuursstructuur kent een aanzienlijke "overleglast". Regelmatig is ook sprake van late aanlevering van documenten. Dit staat gedegen besluitvorming in de weg. Wij zien uit naar verbetervoorstellen over een vernieuwde werkwijze van de ingestelde werkgroep. Van belang is dat gemeenteraden goed aangehaakt blijven.	Wij willen u danken voor het meedenken over de nieuwe werkwijze. Wij onderschrijven het belang van raadsbetrokkenheid, het voorkomen van bestuurlijke drukte en tijdige aanlevering van stukken. De door u genoemd elementen nemen wij mee in de ontwikkeling. De nieuwe werkwijze maken we samen.
Teylingen	Afstemming	Op economisch gebied is de volgorde van behandeling en afstemming weliswaar eerst lokaal, subregionaal en dan pas regionaal, maar dat neemt niet weg dat we op thema's zoals rond bedrijventerreinen in relatie tot andere ruimtevragers afgestemd moeten worden. De schaal van Holland Rijnland is hiervoor de meest passende. Wel vinden we het van belang dat hierbij naar aangrenzende regio's wordt gekeken, en afgestemd wordt waar nodig. Gemeentelijke of provinciale grenzen mogen hierbij geen belemmerende werking hebben, maar juist beslecht worden waar de opgave hierom vraagt.	Wij delen uw visie m.b.t. de volgorde waarop op verschillende schaalniveau's de afstemming m.b.t. bedrijventerreinen in relatie tot andere ruimtevragers plaats dient te vinden. Waar nodig kijken we hier ook over de grenzen van onze regio heen.
Voorschoten	Algemeen	positief Zwaartepunt HR ruimte, klimaat, energie en lobby Gemeente – Leidse Regio – HR.	

Voorschoten	omgevingswet en HvH	<p>Wat betreft het onderdeel ruimte vinden wij het wenselijk dat de verworvenheden van Holland Rijnland en Hart van Holland in de nieuwe aanpak een plek krijgen. Graag wachten wij hier het advies af van de werkgroep “Werkwijze”.</p> <p>Omgevingswet: In de looptijd van de Regionale agenda (2019-2023) wordt de omgevingswet ingevoerd. Het is onvermijdelijk dat dit invloed heeft op de werkwijze en de producten/resultaten van Holland Rijnland die in deze periode worden opgeleverd. Dat is nu nog niet genoemd in de regionale agenda. Wat we daarnaast missen is de invulling en monitoring op regionaal niveau waar het gaat om de Omgevingswet. Hier ligt wat ons betreft een regionale meerwaarde. Het lijkt ons goed dat hierover het gesprek wordt aangegaan. De platformfunctie van Holland Rijnland kan hier beter worden benut dan nu het geval is. We zouden het zeer waarderen als dit verder wordt onderzocht.</p> <p>Hart van Holland vs Holland Rijnland: Waar het gaat om tegengaan van bestuurlijke drukte achten wij het wenselijk helderheid te scheppen over hoe de verworvenheden van Hart van Holland in de toekomst vorm te geven. Op welke manier kan dit binnen Holland Rijnland een plek krijgen? De regionale agenda is daar niet heel duidelijk over. Op dit moment vinden we dit onvoldoende terug. Het lijkt ons goed te benoemen dat er onderzoek moet worden gedaan naar hoe dit vorm te geven, want dit is geen eenvoudige opgave. Het integreren van Hart van Holland in Holland Rijnland moet ons’ inziens verbonden worden met de nieuwe werkwijze van Holland Rijnland op een opgavegerichte manier. Op dit onderdeel wachten wij het advies van de werkgroep “Werkwijze” af.</p>	<p>De verworvenheden van Hart van Holland nemen wij mee bij de ontwikkeling en toepassing van de nieuwe werkwijze ook voor het onderdeel ruimte. Wij onderschrijven het belang van opgavegericht werken en geven hier graag in samenspraak met u concreet invulling aan. Wij zullen de invoering van de omgevingswet benoemen in de regionale agenda. U geeft aan dat u de invulling en monitoring op regionaal niveau mist waar het gaat om de omgevingswet. Monitoring van energie en wonen is nu al in ontwikkeling. We gaan graag het gesprek aan hoe we dit vanuit de Omgevingswet verder integraal vorm kunnen geven.</p>
Voorschoten	Energie/verduurzaming	<p>Over de energietransitie wordt op blz. 5 opgemerkt “dat raadsbetrokkenheid bij de voorbereiding van de besluitvorming nog beter kan”. Er zijn gemeenten in Holland Rijnlandverband die momenteel klagen over (gebrek aan) soevereiniteit in het kader van de energietransitie. Voor het draagvlak is dit een onwenselijke ontwikkeling, zeker bij de stappen die gezet gaan worden richting een regionale energiestrategie. In de regionale agenda wordt dit op zich onderkend. Dit zal er, volgens de conclusie op blz. 7, toe leiden dat de raden een grotere betrokkenheid zullen krijgen. Regelmatig informeren en de raden nadrukkelijk meenemen in het proces naar een regionale energiestrategie is hiertoe volgens ons echt noodzakelijk.</p>	<p>In het proces om te komen tot een Regionale Energiestrategie (RES) is ruim aandacht voor de betrokkenheid van de raden. De raden zullen in eerste instantie regelmatig geïnformeerd worden door hun wethouder. Daarnaast kunnen raadsleden desgewenst de bijeenkomst van een Programmaraad RES (met daarin diverse stakeholders) bijwonen. De raden worden in het proces geïnformeerd via een startnotitie, de website en diverse themacafes. Daarnaast vinden er twee formele besluitvormingsmomenten plaats: in maart-mei 2020 bij de concept RES en in maart-mei 2021 bij de definitieve RES.</p>
Voorschoten	Regionale strategie natuur en	<p>De titel zou natuur, landschap en recreatie moeten zijn.</p> <p>Wij kunnen ons niet vinden in hoe de regionale strategie natuur en recreatie op dit moment is verwoord in de regionale agenda. Er staat de vraag geformuleerd: hoe accommoderen we de ontwikkelingen op het gebied van verstedelijking, bedrijvigheid en mobiliteit, waarbij we gelijktijdig de kwaliteit van natuur en landschap willen waarborgen en verbeteren. In het rapport Natuurlijke leefomgeving, Basis in balans, van de 14 Hart van Holland gemeenten (waar ook Holland Rijnland aan heeft deelgenomen) staat dit sterker geformuleerd. Naar ons idee zou dit op die manier ook in de regionale agenda moeten staan: “De rijkdom aan landschappelijke diversiteit die het hele gebied van Holland Rijnland/ Hart van Holland kenmerkt moet de basis zijn voor toekomstige ontwikkelingen (dus geen accommoderen). Met andere woorden: door de rijkdom aan identiteiten van het landschap als basis te nemen, behoud je de essentiële elementen van het landschap. Vanuit deze basis kan gekeken worden hoe om te gaan met de uitdagingen op het gebied van verstedelijking, bedrijventerreinen, infrastructuur en niet te vergeten de energietransitie. De visie geeft hiervoor ontwikkelperspectieven.</p>	<p>In de regionale agenda wordt met recreatie vooral waterrecreatie genoemd. Bij de verlenging van het Regionaal Groenprogramma is uitgesproken te willen komen tot icoonprojecten. Als prioriteiten zijn hierbij benoemd waterrecreatie en biodiversiteit. Zeker op het vlak van waterrecreatie zien we voor uw gemeente met de Vlietlanden en Vliet mogelijkheden. Holland Rijnland zet hier in op een bredere regionale aanpak, waardoor we in samenwerking met partners als Waterrecreatie Nederland, ondernemers meer kunnen bereiken. Graag werken we hierin nauw samen met uw gemeente.</p> <p>Met de voorgestelde aanscherping van de formulering over de rijkdom van het landschap in het rapport Natuurlijke Leefomgeving, Hart van Holland kunnen wij instemmen.</p>

Voorschoten	Vernieuwde werkwijze	Een klein deel van de agenda wordt gewijd aan de “vernieuwde werkwijze”. Er is behoefte aan meer ruimte voor een goed gesprek over de inhoud. De regionale agenda stelt dat door complexe opgaven gemeenten individueel onvoldoende instrumenten in handen hebben en dat er daardoor meer draagvlak is voor regionale samenwerking. Wij zijn van mening dat ook binnen Holland Rijnland de beweging van sectoraal werken naar opgavegericht vanuit de inhoud dient te worden gemaakt. We zouden graag zien dat deze nieuwe werkwijze verder wordt doorgevoerd en dat er uit wordt gegaan van de opgave en wat/wie daar voor nodig is/zijn. Dit geldt duidelijk ook voor het sociaal domein. Hoewel onderwerpen wel tijdens één bestuurlijk overleg worden besproken, worden ze in verschillende werkgroepen (nog steeds sectoraal/subsectoraal) voorbereid. We zien daarom graag het advies van de werkgroep “Werkwijze” tegemoet. Deze samenwerking dient vorm te krijgen in een vernieuwde manier van werken met als aandachtspunten integraliteit, en betrokkenheid van raden. Het is van groot belang om het eigenaarschap van Holland Rijnland bij de gemeenten te vergroten. Ook op dit punt zien wij graag het advies van de werkgroep “Werkwijze” tegemoet.	Wij willen u danken voor het meedenken over de nieuwe werkwijze. Wij onderschrijven het grote belang van eigenaarschap. De door u genoemd elementen nemen wij mee in de ontwikkeling. De nieuwe werkwijze maken we samen.
Voorschoten	Financieel	Wij hopen dat de vaststelling van de regionale agenda geen invloed heeft op de ramingen in de begroting. Ook hier geldt dat de raad hier tijdig over geïnformeerd wil worden indien dit wel invloed zal hebben.	Gemeenteraden zijn verantwoordelijk voor het vaststellen van de financiële kaders voor Holland Rijnland. Op het moment dat er aanleiding is om de gemeentelijke bijdrage te verhogen zal dit conform de afgesproken procedures ter besluitvorming worden gebracht.
Zoeterwoude	Algemeen	Voor het verder oppakken van de onderwerpen van de Regionale Agenda wordt het Dagelijks Bestuur gevraagd uitdrukkelijk vast te leggen of het om een overgedragen taak aan Holland Rijnland of de platformfunctie van Holland Rijnland gaat. Hierbij wordt duidelijk waar bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden ondergebracht zijn en is kenbaar of Holland Rijnland, dan wel de gemeenten de besluitvormende bevoegdheid heeft/hebben in deze opgaven.	Bij het verder oppakken van de onderwerpen uit de regionale agenda is het zeker van belang dat er duidelijkheid is over bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden. Na vaststelling van de regionale agenda zal vanuit de inhoud per onderwerp worden bekeken wat een passende werkwijze is en vervolgens welke consequenties dit heeft voor de besluitende bevoegdheid en de GR.